

de la botiga? / —yo no 'n vuy sinó un'aguya - qu'a mi *fretura* 'm faria», recollida a St. Joan de les Abadesses, id. (id., 45B).

Per a Mallorca vegeu-ne exemples prosaics de Costa, AMAlcover i fraseologia en *AlcM*; a Menorca sembla que avui ja no s'hi usa però hi havia sobreviscut fins al segle passat. Almenys MnJoan Tudurí, mestre d'escola de Ciutadella, conta que havia sentit a dir a la seva àvia «no me fas *fretura*» per 'no em destorbes per res' (BDLC x, 28): val a dir que no en parla En Moll ni en *AlcM* ni en el glossari de Ciutadella (*Misc- Alcover*) i que el significat de la frase és singular; tanmateix el fet de citar l'àvia ja prova que des de c. 1900 el mot hi devia arribar a l'última decadència: no coneixent-lo d'experiència pròpia Moll, és natural que s'abstingui; i fins ho fóra que Tudurí entengués defectuosament el sentit real dels mots de la vella, que afectés desmenjament de la presència del nét quan de fet li feia goig, pensant que ell, per fer la seva, es quedaria si no li ho demanaven; però l'espurna del menut, adonant-se'n, va acabar per atribuir al mot el sentit pràctic amb què la velleta se servia de la frase. Ja digué alguna cosa del nostre *fretura* Spitzer, en *Mgn. Hamburger Sem.* IV, 27.

FRACTURA no es va mantenir en les llengües romàniques, en el nivell hereditari, més que en català i en llengua d'oc; on no és menys viu a l'Edat Mitjana, i avui encara en queda en ús alguna deixalla, almenys a l'Arieja i en el Delfinat, veg. FEW III, 744a; en francès del Nord apareix algunes vegades un arcaic *frature* 'osca', però oblidat després del S. XIII i com que té altres significats més cultes, no devia ser més que una adaptació ocasional del mot baix-llatí, car la teoria d'alguns que suposen d'origen francès un angl. antiq. *fritters* 'bocins' (S. XVII) és incerta (els lexicòlegs d'Oxford no hi creuen, i si de cas seria amb fusió amb un mot germànic, en tot cas el del Nord no hauria sofert l'evolució semàntica pròpia del cat. i l'occità; hi ha *frântură* en romanès, i només en el sentit «brisure, fragment, débris, fragment» (o *frântură de om* 'un nan, un homenet', *frânturi de limbă* 'jocs de paraules'), però també sense la nostra evolució semàntica; i com sigui que *frânge* 'trençar, fracturar' ha restat verb ben viu en aquesta llengua, el substantiu hi pot haver estat recreat durant la seva història, com de fet ho indica la n.

DERIV.: *Freturar* [Llull]; «qüestió tan greu *freytura* de molt de temps e de molt examinament», *VidesR*, f° 84v2 traduïnt «indigebat multo tempore» (225.37); encara que *AlcM* diu que és intr. o tr. jo no veig que s'hagi usat més que com a intr., generalment construït *freturar de* (un cas d'I. de Villena admet explicació particular); «en què us puix servir? --- Cert no en res, car no *freturats* d'alguna cosa que jo sàpia ne puxa fer» i d'altra banda «no *fretur* molt de res possible a hòmens»; intr. sense complement 'passar necessitat': «ella elegí abans, faent justícia *freturar*, que nafrant aquella, aconseguir ço que fóra estat verí a la consciència sua», BMetge (*Somni*, NCL., 80.15, 81.2, 148.2, i «no *fretur de* consolació» allí on parla

de Scipió); «no *fretura* tornar a la posada per neguna cosa: vos e yo portam espases en què és lo senyal de la creu», JoMartorell; «si après per algun cas era destroit no *frayturava* de reparació», doc. ross. de 1315 (RLR xxx, 273); «molts qui *freyturen* de béns corporals desigen axí ells ---», Egidi Romà (*Regiment*, 17v.). És encara usual a Mallorca: «De què *freturau*, garrida: / tenir tants de servidors? / ¿Que no val més un que dos, / i estareu més ben servida?» (Moll, *Amoroses*, 66), «la gent --- de què *freturàs* per tal escorcoll ---», AMAlcover (BDLC XI, 1920, 38).

Afreturar variant que es troba a vegades des de 1448 (*Ardits* II, 42). *Freturejar*: la cita de *Blanç*. no val per a Llull perquè és en la part modernitzada de la novella [1543], «la celsitut vostra no *fretura* de virtuts mas *freturejau* de paciència», JoMartorell (Ag. III, 118) testimoni important perquè mostra el matis freqüentatiu distingidor del sentit de *freturar*; «nosaltres hajam gran volentat hi provehir e *fraturajem* dels dits capítols, los quals --- habiten en poder del vostre scrivà», text ross. de 1449 (RLR XLIX, 297); *freturejant* 'carent': «sis prohòmens convinents e soficients, *fraturajants* de tota sospita» en un text civissenc del S. XIV o XV (Macabich, *Feudalismo*, p. 68); 'necessitat, aquell qui necessita': «servant lo manament del Evangeli, qui habet duas tunicas det unam, e qui ha viandes sobergues, don als *freturejants*», StVicentF (*Quaresma*, 241.81); *freturejament*. *Freturança*. *Sobrefreturament*.

Freturós [Llull]: «en una ciutat havia un cambiador molt ric dels béns temporals, mas de les virtuts spirituales era molt *freturós*» (*Merav.*, Ag. I, 157; NCL. II, 49); «hom còbou tots temps és *freturós*, car sa volentat no pot sadollar», Llull (*Do. Pue.*, Gili, 153); «perquè no vull renegar a mon Déu e a mon creador, só fart de bastonades e *freturós* de viandes», JoMartorell (Ag. I, 337); *freturosa* ross. a. 1456 (RLR L, 200).

FREU, m. 'estret, passatge de mar entre la costa i una illa, o entremig de dues illes o de dos braços de costa', mot exclusiu del català, provinent del llatí FRĒTUM, però és incerta l'explicació de la -y, que exigiria partir d'una variant (com FREDU, o FRETU o *fredz*) de la gènesi de la qual no s'ha pogut donar compte en forma prou convincent. □ 1.ª doc.: S. XIII. «Maylorccha era cap de les altres iyles, e faÿen ço que-l sey <n>or de Maylorques los manava; e havia-hi una altra iyla en què habitaven sarraïns, que havia nom la Formentera, e era prop d'Eivissa: e havia-hi de *freu* de mar entr' Eivissa e la Formentera una mila», Jaume I; ¹ «Tota --- covinença --- de averies se deu pagar --- si doncs no s'havia a levar per fortuna de mal temps o d'altre cas que s'y esdevenga, ço és per entrar en port o en *freu* o en loc on se pogués salvar la dita mercaderia o la dita nau», *Consolat*, § 67, cap. 114.

Encara que modernament poc divulgat entre la gent ciutadana,² s'ha mantingut sempre en ús, i apareix des dels primers renaixentistes: «A les crexentes ones sa immensa portalada / va obrint de pinta en ampla de Gibraltar lo *freu*: / sos dos muntants de pedra fan